

професійного розвитку соціального педагога, форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

NEIZHPAPA LIUDMILA. *Professional development of a social pedagogue for general secondary education.*

The article reveals the essence of the professional development of teachers in domestic and foreign studies, and the relevance of the problem of professional development of a social pedagogue is determined. Professional development is grounded as a continuous, dynamic process of engaging in a profession. The principles of professional development of social pedagogue are revealed. The essence of the concept of "professional development of social pedagogue" is determined. The training courses for pedagogical staff are described as the main traditional form of professional development of the social pedagogue of the institution of general secondary education. The forms of work for self-education are proposed. The ways to improve professional development of specialists of social-pedagogical sphere are generalized. It has been established that professional development of social pedagogue involves purposeful activity that will promote its professional self-realization and self-improvement.

Key words: professional development, professional development of social pedagogue, technology of professional development, principles of professional development of social pedagogue, forms of professional development of pedagogical workers.

УДК 37.04:37.02:37.035

Розвадовська Т. В.

НАСТАВНИЦТВО ЯК ВИД ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена аналізу таких понять як «волонтер», «волонтерська діяльність», «волонтерська допомога», «наставництво», «наставник». Визначається їх взаємозв'язок. Представлено характерні риси волонтерства, такі, як: турбота про людей, солідарність і гуманна корисливість, духовна якість і громадянська чеснота, багате джерело людського досвіду, нові інтелектуальні ресурси, участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції, етичний стандарт, забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми, нове бачення соціальної діяльності. Розглянуто основні характеристики волонтерської діяльності. Обґрунтовано особливості формування особистості студентської молоді та вплив характерних рис волонтерства на нього. Проаналізовано державну програму Німеччини «Добровільний соціальний рік» та визначено її основні завдання.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерська допомога, наставництво, наставник, студентська молодь.

У сучасному світі волонтерство є невід'ємною частиною будь-якого суспільства та надзвичайно поширеним рухом серед студентської молоді. Станом на сьогодні, залученість студентів ЗВО до волонтерства в Україні є на досить високому рівні. Особливу увагу волонтерству приділяють студенти таких спеціальностей, як соціальна педагогіка, соціальна робота, психологія, оскільки саме волонтерство дозволяє їм краще пізнати специфіку обраної професії.

Волонтерство як засіб соціального виховання студентської молоді у своїх працях розглядає З. Бондаренко. Соціально-педагогічну діяльність студентських волонтерських груп досліджувала Т. Лях. Волонтерство як складову соціально-педагогічної діяльності з молоддю представляли у своїх дослідження такі науковці, як: І. Зверева, С. Харченко. Дослідженням технологій залучення та підготовки до волонтерства займались О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська. Волонтерську діяльність як складову формування моральних цінностей студентської молоді досліджувала Л. Романкова.

Загалом волонтерство та волонтерська діяльність, згідно Закону України «Про волонтерську діяльність» в редакції від 31.08.2018 року, визначається як добровільна, соціальна спрямована та не прибуткова.

Як зазначає А. Капська, студентська молодь має особливі мотиви для добровільної соціальної роботи, оскільки вони зацікавлені у вирішенні соціальних проблем, що, в свою чергу, дозволяє набутися професійного досвіду ще у студентські роки. Разом з тим, залучення до волонтерства сприяє не тільки розвитку професійних якостей студентської молоді, а й розвитку особистості молодої людини [1]. Відомо, що студентський вік характеризується формуванням ідентичності та світогляду. Саме у цей віковий період вагомими чинниками розвитку є активність, самотворення особистості, людина формує власні цінності, беручи до уваги цінності певної групи, оточення та загальнолюдські цінності.

Наставництво, згідно Закону «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення організаційно правових умов соціального захисту дітей –сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2] щодо наставництва, визначається як добровільна безоплатна діяльність. Таким чином, наставництво можна розглядати як вид волонтерської діяльності.

Відповідно до поданих визначень, *метою статті* є аналіз впливу волонтерства на формування особистості та можливості залучення студентської молоді до наставництва як одного із видів волонтерської діяльності.

Волонтерство як рух, напрям діяльності налічує багатовікову історію. Насамперед, воно тісно пов'язувалось із благодійною діяльністю та меценатством на добровільних засадах. У перекладі з англ. «volunteer» означає доброволець. Але не варто обмежуватись тільки перекладом, значення слова “волонтер” потрібно трактувати його й як певну особу, що надає допомогу тим, хто її потребує і робить це за власним бажанням. Волонтерство та волонтерська діяльність, на сьогоднішній день в Україні регулюється Законом, згідно якого волонтерська діяльність визначається, як добровільна, соціальна спрямована неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Крім того, розглянемо значення «волонтер» та «волонтерська допомога». Отже, «волонтер-це фізична особа, яка добровільно

здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги». У свою чергу, волонтерська допомога трактується як робота чи послуги, які виконуються та надаються волонтерами безоплатно [3].

Проаналізуємо визначення «наставник», «наставництво» згідно Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення організаційно правових умов соціального захисту дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Отже, «наставник-повнолітня дієздатна особа, яка здійснює діяльність з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя» [2].

Водночас «наставництво» трактується як добровільна та безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя [2].

Таким чином, здійснивши аналіз основних понять «волонтер», «волонтерська діяльність», «волонтерська допомога», «наставник», «наставництво» знаходимо багато спільного. Волонтером та наставником вважається певна особа, яка здійснює певну діяльність, яка має на меті допомогти потребуючому. У першому випадку не має чітко визначеної категорії потребуючих, у другому випадку зазначається, що потребуючим є дитина, яка проживає у закладі для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги. Тобто наставник по своїй суті є волонтером з чітко визначеною категорією осіб, яким він надає допомогу.

Між визначеннями «волонтерська діяльність», «волонтерська допомога» та «наставництво» є теж багато спільного, насамперед те, що здійснюється добровільно та на безоплатній основі. Варто зауважити, що наставництво, згідно поданих визначень, можна трактувати як вид волонтерської допомоги. Отже, наставництво є одним із видів волонтерської діяльності.

У 1999 році міжнародною експертною групою було виокремлено три «основні характеристики волонтерської діяльності. По-перше, волонтерська діяльність має бути неприбутковою. По-друге, діяльність повинна здійснюватися на добровільних засадах, згідно особистої волі людини. По-третє, здійснення такої діяльності має на меті принести користь певній особі, а не тільки волонтеру чи суспільству» [1, с. 29]. Згідно визначених характеристик, наставництво із впевненістю можна віднести до волонтерської діяльності, оскільки воно є безоплатним, тобто неприбутковим, здійснюється на добровільних засадах та приносить користь дитині, що проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги. Відповідно наставництву будуть притаманні найважливіші риси волонтерства, які були оприлюднені у Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН.

До найважливіших рис волонтерства належать: «турбота про людей, яка включає у себе співчуття, моральну підтримку, допомогу, піклування; солідарність та гуманна корисливість характеризується добровільною жертвою власного часу задля встановлення довірливих стосунків та причетності, що сприяє зацікавленості у благополуччі інших осіб; духовна якість та громадянська чеснота, яка розкривається у співчутті та любові до іншого, не байдужості до проблем суспільства; багате джерело людського досвіду, яке набувається через спілкування, що дає можливість напрацьовувати та удосконалювати вміння та навички встановлення та підтримки стосунків; нові інтелектуальні ресурси (як правило, волонтерами є молоді люди, або дорослі люди, які можливо не дотичні до суспільної діяльності у своєму професійному житті, або старші люди з багатим життєвим досвідом, які можуть подивитись на наявну проблему під іншим кутом зору та запропонувати новий шлях її вирішення); участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції (спільне обговорення наявних соціальних проблем формує відчуття власної значущості у їх вирішення, що сприяє формуванню певних цінностей, активної громадянської позиції та відповідальності); етичний стандарт обумовлює якість людських стосунків; забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми, оскільки волонтерство передбачає здійснення діяльності без дискримінацій за певними ознаками, що сприяє подоланню таких розбіжностей як багатство, етнічне походження, культура, релігія тощо; нове бачення соціальної діяльності, яке полягає у тому, що ставлення до зайнятості в галузі соціального захисту набуває нового змісту та охоплює весь спектр суспільних проблем» [2, с. 27-29].

Відповідно до вищезазначених найважливіших рис волонтерства належить його вплив на становлення особистості студентської молоді. Відомо, що студентський вік припадає на такий період, що визначено у віковій психології як юність. За Е. Еріксоном у цей період формується ідентичність, яку слід сприймати як несвідоме прагнення до цілісності характеру. Науковець виділив такі аспекти ідентичності як індивідуальність (відчуття власної унікальності), тотожність та цілісність (відчуття внутрішньої рівноваги та тотожності, яка проявляється у збалансованості між тим, якою особистість була та ким прагне стати); відчуття злагодженості та сенсу життя; відчуття внутрішньої гармонії та єдності особистості [4].

Варто взяти до уваги й теорію мотивацій А. Маслоу, за допомогою якої, він намагався пояснити, чому у різний час у людей виникають різні потреби. У першу чергу, долучаючись до волонтерства, студентська молодь задовольняє таку потребу як приналежність, оскільки будучи волонтером у різних організаціях особистість відчуває свою приналежність до певної групи. Волонтерська діяльність сприяє розкриттю особистісного потенціалу молодої людини, що, у свою чергу, є задоволенням такої потреби, як самоактуалізація. Крім того, що задовольняються особисті потреби волонтера, задовольняються й потреби потребуючого від фізіологічних (наприклад забезпечення одягом, продуктами харчування тощо) до самоактуалізації (наприклад наставник допоміг своєму підопічному у підготовці до здачі ЗНО, чим посприяв його вступу у ЗВО). Окрім того, залучення студентської молоді сприяє усвідомленню власної значущості у

суспільних змінах, формує почуття відповідальності, активної громадянської позиції, моральних цінностей тощо, що характеризує особу як цілісну чи соціально зрілу. Під час волонтерства, молода людина активно долучається до вирішення суспільно значущих проблем. Через взаємодію із різними категоріями населення студенти набувають та засвоюють соціальний досвід. Отже, ми вважаємо, що волонтерство потрібно розглядати як засіб соціалізації та виховання студентської молоді.

Дослідниця З. Бондаренко, зазначає, що розв'язання питання соціального виховання через залучення до волонтерства можливе за умови переосмислення теоретичних засад організації волонтерської роботи у навчальному закладі. Також вона акцентує увагу на тому, що потрібно чітко визначати мету, зміст навчання волонтерів у контексті особистісно орієнтованої парадигми сучасної освіти та сформувані ефективні механізми менеджменту діяльності волонтерів.

Прикладом сформованих механізмів менеджменту діяльності волонтерів є програма «Добровільного соціального року» у Німеччині. «Добровільний соціальний рік» передбачає залученість до діяльності у соціальній сфері молодих людей віком від 17 до 27 років, з педагогічним супроводом, тривалістю одного або півроку. Основними завданнями даної програми є: трансляція досвіду служіння суспільству та зміцнення почуття відповідальності перед оточуючими. Молоді люди залучаються до діяльності у сферах, які орієнтовані на благо суспільства: надання допомоги дітям та молоді, позашкільна робота з молоддю, діяльність у сферах охорони здоров'я, культури, спорту. Програми підпорядковуються певні об'єкти такі, як: будинки для людей похилого віку, амбулаторна патронажна служба, лікарні, молодіжні центри, театри, музеї тощо.

Варто зауважити, що «Добровільний соціальний рік» є державною програмою. Відповідно учасники цієї програми проходять навчання та їм надається педагогічний супровід, супервізія тощо.

Отже, залученість молоді до вирішення соціально значущих проблем є дуже поширеною практикою у світі та в Україні. Як правило, перед початком волонтерської діяльності молода людина проходить навчання, але буває й так, що студент долучається до волонтерської діяльності без підготовки. Багато чого залежить від того, до якого виду волонтерства молода людина долучається та з якою групою людей планує працювати та допомагати. Наприклад, для того, щоб долучитись до наставництва, студент повинен обов'язково пройти навчання-підготовку для наставників, перед тим як здійснювати допомогу. На жаль, в Україні немає такого рівня координації волонтерських програм як у Німеччині. Якщо говорити про залученість студентської молоді до наставництва, вона скоріше носить стихійний та поодинокий характер, ніж масовий та чітко прописаний і регульований. Подібний до «Добровільного соціального року» у Німеччині створено благодійний проект «Освіта долає бар'єри» на Львівщині. До участі у проекті нами залучено студентів спеціальності «Соціальна робота» ВНЗ «Український Католицький університет». У межах реалізації даного проекту студентів запрошують долучитись до наставництва терміном на 1 рік. Студенти проходять відповідне навчання, в процесі здійснення наставницької діяльності їм надається психологічний супровід та підтримка, а також духовний супровід

капеланів. Головним завданням здійснення такого наставництва є допомога у навчанні, індивідуальна підтримка дитини, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Таким чином, наставництво визначено нами як один із видів волонтерської діяльності. Найчастіше до волонтерського руху приєднується студентська молодь, що зумовлено не тільки професійним самовизначенням, а й бажанням саморозвитку, відчуттям своєї значущості. Залученість до волонтерства допомагає молодій людині сформуванню власної ідентичності. Описані нами найважливіші риси волонтерської діяльності сприяють формуванню відповідних рис ідентичності студентської молоді, таких, як: співчуття, турбота про іншого, відповідальність, активна громадянська позиція тощо. Перед ЗВО стоїть завдання не тільки навчити молоду людину, але й виховати її гідним громадянином своєї держави. Тому важливим є сприяння розвитку волонтерської діяльності саме у закладі освіти. Беручи до уваги досвід Німеччини, ми дійшли висновку, що важливим є й створення відповідних умов на Всеукраїнському рівні, створення державних програм волонтерства за напрямом наставництва, програм соціального служіння для молодих людей.

До подальших наших наукових розвідок належить: аналіз зарубіжних та вітчизняних програм підготовки до наставництва студентської молоді; обґрунтування значення наставництва в реалізації стратегії деінституалізації; виявлення механізмів впливу наставництва на формування особистості студентської молоді.

Використана література:

1. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. канд. пед. наук : 13.00.05 / Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 304 с.

2. Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" щодо наставництва : Закон України від 06.09.2016 № 1504-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1504-19> (дата звернення 05.05.2019).

3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Дата оновлення: 31.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення 05.05.2019).

4. Ревенко С. П. Сучасні підходи до вивчення ідентичності особистості юнацького віку. *Наука і освіта*. 2013. Вип. №7. С. 196–199.

РОЗВАДОВСКАЯ ТАТЯНА ВИКТОРОВНА. Наставничество как вид волонтерской деятельности студенческой молодежи.

В статье проведен анализ таких понятий как «волонтер», «волонтерская деятельность», «волонтерская помощь», «наставничество», «наставник». Определяется их взаимосвязь. Представлены характерные черты волонтерства, такие как: забота о людях, солидарность и гуманная польза, духовное качество и гражданская добродетель, богатый источник человеческого

опыта, новые интеллектуальные ресурсы, участие и ответственность как сущность активной гражданской позиции, этический стандарт, обеспечение надежной платформы для восстановления связей между людьми, новое видение социальной деятельности. Рассмотрены основные характеристики волонтерской деятельности. Обоснованы особенности формирования личности студенческой молодежи и влияние характерных черт волонтерства на него. Проанализирована государственная программа Германии «Добровольный социальный год» и определены ее основные задачи.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, волонтерская помощь, наставничество, наставник, студенческая молодежь

ROZVADOVSKA TETIANA. *Mentoring as a type of volunteer activities of students.*

The paper presents analyzes such basic notions, as «volunteer», «volunteer activities», «volunteer help», «mentor», «mentoring». The author investigates their interconnection. Represents the characteristic features of volunteering, such as caring for people, solidarity and humane selfishness, spiritual quality and civic virtue, a rich source of human experience, new intellectual resources, participation and responsibility as the essence of active civic stance, ethical standard, providing a reliable platform for the re-establishment of relationships between people, a new vision of social activity. The author analyzes the main characteristics of volunteer activity. Investigates the peculiarities of the formation of the personality of student youth and the influence of the characteristic features of volunteering on him; analyzes the Government program «Voluntary Social Year» in Germany. Submitters the main aspects of this program.

Key words: volunteer, volunteer activities, mentor, mentoring, student youth.

УДК 37.013.42:378.014.533

Сі Цзечень

ПРОБЛЕМА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті надано характеристику понять «відповідальність», «соціальна відповідальність», «корпоративна соціальна відповідальність» та «соціально відповідальний бізнес» у сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях. Здійснено визначення складових та сутнісних характеристик відповідальності. Охарактеризовано класифікаційні ознаки трактування відповідальності: час (минуле, сучасне, майбутнє); характеристики (діяльні, стосункові); суб'єкт (за себе, за окремих інших, за групу). Соціальна відповідальність визначена як відповідальність за групові відносини, що поділяється на відповідальність: за групові норми; за прагнення до зміни норм, традицій, відносин; за реальний стан групи. Соціально відповідальний бізнес охарактеризовано як економічну діяльність, орієнтовану на отримання не тільки